

darakat, — / alusznak; / az égre kívánkozó fákat — / nem szólnak / Olyan szélcsönd van, / hogy se künn, se bennem / még csak egy levél-erezet sem rebben / Töprengő tavon / moz-

dulatlan áll egy csolnak. / Este van / Istenem: / Mi lesz holnap?" (*Magvető Könyvtkiadó 1968.*)

BOTOND ÁGNES

RÓNAY GYÖRGY: A TENGER PÁNTLIKÁI

Lírai költőknek hamar kialakul az alkotó egyéniségük. Nem ritkaság a 16—17 esztendőskorában első versesseivel jelentkező, s húsz-egynéhány évesen már önálló kötetet publikáló poeta. De ezzel velejár, hogy a költőkről szinte ugyanilyen hamar megszületnek a különböző „skatulyázó” kritikai ítéletek. Melyek többé-kevésbé igazak, csak éppen sablonosak, merevek, nemcsak bemutatják a költő alkotását de egyszersmind el is fedik annak fejlődését. S ami a főbaj: címkeként költészetére ragadnak, évtizedeken át elkísérik, még akkor is, ha maga a poeta esetleg fejlődésének egészen más fázisában tart már. Ismerünk emellett olyan alkotókat is, akik — sajnos — igazolni akarják a róluk kialakult ítéletsémákat, azokat szerepként vállalják, s közben — ami a legrosszabb — apránként feladják önmagukat.

Mai irodalmunk oly sok műfajban tevékenykedő jeles tagját, *Rónay Györgyöt* is évtizedek óta kísérik a költészetéről szóló sztereotíp megállapítások. S ezek nagyjában-egészében az ő esetében sem tértek el az igazságtól. Maga a költő nem tett sokat azért, hogy művei újabb színeivel esetleg módosítsa a róla kialakult nézeteket. Régebbi verseskötetei alapján valóban el lehetett mondani róla, hogy intellektuális költő, hogy az erkölcsi kérdések vonzzák, s e témáknak különös színt ad az író háttározottan képviselt katolikus világnézete. Szólni lehetett arról, hogy nagy műveltséganyaggal dolgozó alkotó, aki rendszerint e humanista-mitológiai műveltségi formák, művesz eszközök árnyékába rejtezik, csak ritkán s úgy is csak áttételekkel vall önmagáról. S nem mondott valótlan az a kritikusa sem, aki szemére vetette, hogy a faszizmusellenességen, békevágyon s a katolikus világnézet epikai parancsain alig terjed túl költészet, s e tematikai szűkkörűséget csak részben pótolja a széles világirodalmon, de különösen a francia költészetben iskolázott formakultúra, az előadás világossága, tisztasága, harmonikus világa. Utóbbi kötetekben azonban *Rónay Györgynél* feltűnt egy új téma, amely akár csak nemzedéke többi kiváló tagjánál, *Hajnal Annánál*, *Jékely Zoltánál*, *Képes Gézánál* az *átélés*, a

tovább lépés új színeit villantotta fel. Az öregedés, a *halál tudata*, az elmúlással való szembenézés volt az az érzésvilág, amely *Rónay*nál néhány éve új költői eredményeket ígérően megjelent. Most kiadott kötetében pedig immár ez a tematika a középpontba került, s részben ki is teljesült.

Részben kiteljesült — mondtuk. Mert *Rónay* új verseskötetvének szinte minden darabja e témát örli, új meg új változatokban örökitve meg az elkerülhetlent. S e halálversek egy részében a tartózkodó költő hangja mind személyesebb, s az eddig klasszikus kerekdedséget kedvelő művész meglep győtrő elfulladásával, feltárló panaszszavának líraiságával. Ha e tematika véget alig érő változataiba időnként elfáradunk is, *Rónay* ezúttal megragad az élet jó ízeit önmaga számára felidéző apró zsánerképeinek egy-egy szíven ütő sorával. Az *Őszi album*, *Téli album* és a szárszói ciklus kesernyésen füstölő, rezignált-ironikus életképei, a természet elmúlásáról, a közelgő végső „naplementé”-ről szólnak, a leírások klasszikuságában, az ezerarcú világ szín- és hangulatgazdagságában ott érezzük a nem csupán megfigyelő költőt is. Az alkotó embert, akit e szépségben és gazdagságban minden az élet közelegh elvészésére emlékeztet. Ott érezzük a rezignáción áttörő, bele nem nyugvó fájdalmat, a keserűségeiben „fel-le bukdosó szívet”, amely végül is nem hagyja magát eltéríteni az évtizedek óta kialakított humanista eszményektől, a tettvágy, a helytállás igényétől, az emberséghez való hűségétől. Sőt: azokat szegezi szembe az elmúlás örvényeivel. Amint ez pl. a kötet egyik legsikerültebb önbiztató versének, a *Berzsenyi* című ódának befejező részében is tükröződik.

Ez a személyesség, vallomások szubjektivitása azonban csak a kötet egy részében valósul meg akadálytalanul, a belső mérték, a szemérem tilalomfáitól mentesen. A versek másik felében ismét csak egy sokrétű humanista műveltséganyag mögé rejtezik az a líraiság, antik és középkori szimbólumok, allegóriák hordozzák a költőt feszítő szorongást, az élethez ragaszkodó belső görcsöt. Kifejezve bár, de egyszersmind le is hűtve, meg is fegyelmezve, néha

el is laposítva a halállal szembenezés *egyéni* mozdulatát. Kordában tartva azt, ami kordában nem tartható. Mert a halál csakugyan általános emberi probléma, közös ügyünk és gondunk sok ezer év óta, de saját halálával mindenkinék magának kell szembenéznie, hát még a költőnek, a kiélezett emberi egyéniség művészképviselőjének. Kétségtelen: az álarcos liraiság, a bibliai-mitológiai figurák mögé rejtezés, a parabolák előadása nemritkán erősíti az egyéni érzelmek tükröztetésének érvényét, hatósugarának többirányúságát. De az öregedő művész lelki válságának, belső drámájának mélységeit csak jelezni tudja, nem megvilágítani Dellius, Mózes, Jairus leánya, Baudelaire, Babbits s a többi felidézett alak. Bármily finom formahangzással, sőt a figurák, a

szereplők helyzeteibe való találékony beleéléssel valósulnak is meg e halálmentők, a szerep ezúttal többnyire szükségszerűen *csak szerep marad*. A beleoltott magatartást a név és a felidézett történet gyakorta csak keretezni képes, az élménnyé erősítés, az azonosulás és beleélés feltétlenségével, a szenvedély elemi izzásával adósunk marad — a szerepszerűség miatt adósunk is kell hogy maradjon.

Aki Rónay nagy múltú költői pályáját ismeri, az vallomáslíra és szerepszerűség ellentmondásában biztatóbbnak tartja az előbbit. Biztatóbbnak, mert e pályán ez az életből fakadó, művésze gyéniséget és művet egyaránt felfrissítő, nem egy esetben pedig máris megújulást hozó vonás. (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1969.) FENYŐ ISTVÁN

RAB ZSUZSA: ARANYVASÁRNAP

Húsz-egynéhány évnyi írás, keresés után önálló verseskötéssel lépett a nyilvánosság elé Rab Zsuzsa (1943-as jelentkezését most mellőzhetjük); a költői önmagára találásnak ma szokatlanul hosszú idejű érése ez. S mintha kedvenc szerzőjének, Horatiusnak tanácsát követte volna: rejtette és eltette verseit, melyek az idővel egyre inkább értek, igazolták a tehetséget, mely sokáig álarcba bújva — de milyen nemes, szép álarc volt! — a műfordítás mögött lassan-lassan kikövetelte, hogy fölfedeztesék. Szinte nyomról nyomra követhető: a bakfislány verselő hajlama hogyan alázkodik a világirodalom klasszikusai tolmácsolásának önként vállalt szolgálatába, és ezután hogyan dobban rá önálló hangjára, mely már sehogysem simul a hű fordítások harmóniájába.

„Mások hangján szóltam száz alakban” — ezzel a tényszerű önitéléssel találkozhatunk kötetnyitó versében, de a konklúziója már nem a tolmácsolás öröme, hanem a maga szólásának szükségessége, emberi-írói önkifejezésének célmeghatározása: „jelet hagyni” az életéről. Művészi öntudat ez már, mely túllép, túlviszi a fordításon iskolázott rutin-íráskészségen, és műveket teremt. Az a hite és tudata, hogy „valahol minden nyomod megmarad”, „létem nyoma még lehet döntő tanú” — költészetté emeli a köznapi ember életmozzanatait.

Mit tartok értékesnek, szépnek, igazán Rab Zsuzsáénak ebben a kötetben? A rátalálás, az önmegtalálás verseit; az asszonyi látás tudatos vállalását; kamaszlány-kori kisvárosi emlékeinek idézéseit.

„Szólítsd őket nevükön” — mondja a *Virág a vasszerkezeten* című versében, s egy seregnyi szép virág- meg madárnevet szed a versbe. Mennyi nevet tud! Hogy inspirálja magát az elfelejtett, homályosodó szavak újraélesztésére, s ezzel az elfelejtett emlékek megidézésére! Játék ez, egy kicsit talán túl poétai játék is maradna, ha csak a virág és a vasszerkezet ötleténél időzne, de valahogyan átfordul az egész abba az önmagára találás örömébe, melyben az igazi költő jelentkezik: nevet tud, nevet talál a dolgokra, s ezzel magáévá teszi őket, fület s szemet nyit rájuk nekünk is, öröme, mint a szóra találó gyermek öröme, a miénk is.

S nemcsak a feledett homályban éltek nevek tolnak elő, hanem az emlékek is, a gyermekkoriak különösen, a kisvárosi bakfislány emlékei — *Kisvárosi közzjáték* —, s ez olyan őszinte, olyan elevenen ígésző, hogy párját találni kortársainak költészetében aligha tudnám. A *Vánszorgó vasárnapok* is ennek a kisvárosi hangulatnak erős idézése, melynek olvastán eszünkbe jut Juhász Gyula egy sora: „ó, azok a hosszú, fáradt délutánok” — de a párhuzam csak ennyi: a hangulat hasonló. Az élmény eredendően a költőné, a szó, a vers nem eltanult, az övé teljesen, és különbözik a hasonlótól. Nem kisvárosi nosztalgiaik vannak ezekben a versekben (bár az is lehetne, talán megszipulhatnének az emlékek). Minden ilyen versében ott van az a különös fíntor, mellyel a tragikomikusba fordul ez a szép „poétai” emlékezés.

Legönállóbbnak, legmélyebbnek tűnő hangja: a költőné, az asszonyköltőé, a